

дому из них проявится в своей позитивной полноте. Ставя вопрос о кордоцентрическом мышлении, мы не только раскрываем его особенности, но и параллельно расставляем по своим исходным местам все остальные, открытые для человека и свойственные (естественные для его мышления) способы познания.

Библиографические ссылки

1. Альберт Швейцер – большой белый доктор. – Режим доступа: http://www.dubus.by/modules/myarticles/article_storyid_252.html
2. **Архиепископ Лука (Войно-Ясенецкий)**. Дух, душа и тело / Лука (Войно-Ясенецкий) // Украинская православная церковь. Полтавская епархия. Спасо-Преображенский Мгарский монастырь. : ЗАО «Тираж-51», 2002. – 136 с.
3. **Ильин И. А.** Путь к очевидности / И. А. Ильин // Собрание сочинений : в 10 т. – М. : Русская книга, 1994. – Т. 3. – С. 381–560.
4. **Казиник М.** Все люди изначально гении / Михаил Казиник. – Режим доступа: <http://news.mediaport.ua/city/45146>
5. **Швейцер А.** Культура и этика. Философия культуры : в 2 т. / А. Швейцер // Благоговение перед жизнью. – М. : Прогресс, 1992. – Т. 2. – С. 83–240.
6. **Швейцер А.** Упадок и возрождение культуры. Философия культуры : в 2 т. / А. Швейцер // Благоговение перед жизнью. – М. : Прогресс, 1992. – Т. 1. – С. 44–83.
7. **Швейцер А.** «...Я родился в период духовного упадка человечества» / А. Швейцер // Благоговение перед жизнью. – М. : Прогресс, 1992. – С. 9–43.

Надійшла до редколегії 14.01.11

УДК 141.8

І. М. Грабовська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕЯКІ СОЦІОФІЛОСОФСЬКІ ТА СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ОБГРУНТУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Проаналізовано специфіку гендерної політики сучасної української держави в соціофілософському та світоглядному вимірі.

Ключові слова: гендерна політика, патріархальність, егалітаризм, світогляд, соціофілософські аспекти.

Проанализирована специфика гендерной политики современного украинского государства в социофилософском и мировоззренческом измерении.

Ключевые слова: гендерная политика, патриархальность, эгалитаризм, мировоззрение, социофилософские аспекты.

The specify of gender policy of the modern Ukrainian state in socio-philosophical aspects is analyzed.

Keywords: gender policy, patriarchal character, egalitarianism, consciousness, socio-philosophical aspects.

Одним із нових напрямків внутрішньої політики України, який, проте, на сьогодні є невід'ємною складовою політичного життя сучасної української держави, є гендерна політика. Як визначається у словнику «50/50: Сучасне гендерне мислення», гендерною політикою є «... визначення політичними партіями, державними організаціями, міжнародними органами основних принципів і

напрямів діяльності, відповідних методів та способів їх втілення, спрямованих на утвердження рівних прав, свобод і можливостей, гарантії рівного соціального статусу чоловіків і жінок, на розвиток гендерної демократії й формування гендерної культури в суспільстві» [6, с. 166].

У такому аспекті під гендерною політикою держави розуміється: 1) функціонування гендерно збалансованого законодавства та дотримання його норм (власне, за вказаними вище параметрами і повинна слідувати держава); 2) існування національних механізмів втілення гендерних принципів політики; 3) існування гендерної експертизи на всіх рівнях законодавчої та виконавчої влади; 4) гендерно збалансоване представництво в органах виконавчої та законодавчої влади; 5) підтримка державою гендерної рівності та рівноправності у суспільстві; 6) формування гендерного світогляду українських громадян як необхідної умови становлення справді паритетного демократичного суспільства для усіх його громадян, в якому дотримуються права людини незалежно від статі.

Як така гендерна політика принципово відрізняється від політики патріархатного типу, характерними рисами якої є: 1) відсторонення або обмеження участі жінок у професійній діяльності; 2) відсторонення або обмеження доступу жінок до вищої освіти; 3) орієнтація жіночої освіти на підготовку жінок до виконання функцій матері та господині дому; 4) відсторонення жінок від участі в політичному житті, обмеження їхнього доступу на рівень прийняття державних рішень; 5) пропаганда ідеалу неемансипованої, залежної жінки [3, с. 170]. Такий тип політики щодо жінок можна визначити як домінантно-патерналістський.

На відміну від патріархатного типу політики гендерна політика належить до егалітарного типу державної політики, яка характеризується наступними параметрами: 1) рівна участь жінок та чоловіків у всіх сферах професійної діяльності, в тому числі і в управлінні державою; 2) створення умов для максимального звільнення членів сім'ї від виконання рутинної домашньої роботи; 3) розповсюдження державних пілг, пов'язаних з доглядом за дітьми, на обох батьків; 4) забезпечення рівного доступу обох статей до освіти як необхідної умови досягнення гендерної рівності; 5) подолання патріархатних стереотипів про чоловічу та жіночу ролі в суспільстві, створення сприятливої суспільної думки про гендерну рівність; 6) створення систем підготовки державних службовців, що дозволяло б керівникам і спеціалістам усіх рівнів вникнути в суть проблеми гендерної рівності [3, с. 171].

Неважко помітити, що патріархатна політика спрямована на соціальну групу – жінок – як на об'єкт державного впливу. Натомість гендерна політика спрямована на створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де жінки та чоловіки розглядаються як суб'єкти певного гендерного контракту, а саме – «партнерського». При цьому під гендерним контрактом розуміємо розроблену насамперед скандинавськими феміністками у 90-х роках XX століття концепцію стосунків між державою та гендерними групами суспільства. Контракт передбачає договір сторін із взаємними зобов'язаннями. «Гендерний контракт включає в себе інституційне забезпечення, практики та символічні репрезентації гендерних відносин, ролей та ідентичностей в конкретних культурно-історичних контекстах. У сучасному суспільстві гендерні контракти залежать від розподілу праці в публічній та приватній сфері» [3, с. 178].

Проте, попри достатньо прояснені принципи функціонування гендерної політики в Україні за роки незалежності, деякий теоретичний фундамент, напрацьований із цього питання, все ж є чимало проблем, зокрема, і світоглядного рівня, які повинно буде вирішити інтелектуальне співтовариство української спільноти, звичайно, якщо прагнення стати гендерно збалансованим суспільством, задеклароване Україною перед світовою співдружністю, відповідає справжнім устремлінням як його владних еліт, так і громадян держави.

Не всі із таких проблем є специфічно українськими. Питання гендерної демократії актуальні для всіх цивілізованих країн світу. Зокрема, одну із проблем у розвідці «Час жінок» сформулювала Ю. Крістева: «Питання стосовно жінок

(свідомі вони чи ні тих змін, що породили або супроводжували їхнє піднесення) сьогодні може бути сформульоване так: *яким є наше місце в суспільній угоді?* Угода ця далека від того, аби бути угодою рівних людей, заснована на зв'язку, що є до решти зв'язком жертвовності, розокремлення і артикуляції відмінностей, та продукує таким чином сенс, здатний бути сповіщенням. Яким тоді є наше місце в цьому порядку жертвопринесення і/або мови? Не бажаючи більше бути вилученими з нього або не вдовольняючись більше завжди нам приписуваною функцією підтримувати, упорядковувати цю суспільно символічну угоду й забезпечувати її продовження (себто, функцією матерів, дружин, медсестер, лікарів, вчительок...), як могли б ми оприявнити своє місце в ньому, місце, що заповідане традицією і що його ми можемо змінити?» [4, с. 25].

Фактично, це питання прямої відповідальності жінок за суспільний простір. Звичайно, воно стосується і сучасних українок. Проте варто замислитись, чи існує щодо розуміння подібних проблем українська специфіка? Адже досить часто доводиться чути про занесеність, непритаманність досвіду політичного гендерного егалітаризму для української дійсності. Мовляв, наша жінка – помічниця, берегиня, порадиця і розрадиця. Відстоювати свої права у політичній борні – не її шлях. Політика, як і інші види активної соціальної дії, шкодять насамперед материнству. Жінка, яка спробувала влади, не буде гарною господинею в домі і берегинею сім'ї – її головного, святого обов'язку і життєвої функції. До того ж саме жінка через лагідність та любов може всього добитись від чоловіків, не вдаючись до політичних дій, тощо. Така і подібна «мудрість» оточує нас щодня. Все це у підсумку концентрується у славнозвісному афоризмові: «Жінка – шия, чоловік – голова, куди шия поверне, там голова й буде». Проблеми утвердження реальної рівності та, зрештою, і рівноправності для українців ще є не остаточно вирішеним питанням. Звичайно, на рівні загальнофілософських розмислів переконливими є думки тих, хто має певні сумніви щодо можливості реального досягнення вказаних вище суспільних ідеалів як принципів загальнолюдського співіснування. «Віддавна замислювалось людство над проблемами рівності і разом з тим завжди вбачало в суспільному устрої ієрархічність. В чому істина? В заклику домогтись остаточної справедливості – зробити всіх рівними? Не має, мовляв, права горьківський... орел на переваги над повзаючим по землі, поняття «еліти» згубне для людства, трудівник плугу і станка – першотворець історії, а інтелігенція – жалюгідний суспільний прошарок, який повинен знати своє «службове місце» в історії тощо. Філософами та ідеологами, глибокі теоретичні побудови та заботони буденної свідомості, в яких обґрунтовується, доводиться, відчувається ця ідея – устремління до рівності. Немає їм ліку...» [1, с. 205], – розмірковує А. Горак.

Можливо, з подібними думками варто рахуватись, але прагнення рівності є одвічним ідеалом людства, до того ж рівність рівності, як сказали б росіяни, «рознь», і будь-який позитивний зсув у напрямку її утвердження завжди розцінювався як історичний прогрес, поступ людства до кращого майбутнього, попри існуючу кризу прогресистського світогляду.

Важливого значення у процесі формування гендерно-демократичної держави відіграють активні суб'єкти втілення цієї ідеї в життя. Зрештою, все залежить від особистості, її активної громадянської позиції, світоглядних настанов та здатності до втілення в життя запланованого. Звичайно, в процесі становлення гендерно збалансованого суспільства не можна не рахуватися із специфікою самої наявної на даний момент соціальної структури конкретного соціуму. Відомий дослідник світових трансформаційних процесів у соціумах П. Штомпка зазначає: «Характеристики структури також надзвичайно значимі. Вони можуть бути різноманітними, плюралістичними, гетерогенними, комплексними чи, навпаки, обмеженими, гомогенними, простими, наділеними бідним вибором. Вони можуть бути відкритими, гнучкими, толерантними, допускати широкий спектр варіацій, або закритими, жорсткими, догматичними, такими, що рішучо відкидають інновації. І знов-таки, на якості суб'єкта діяльності відображується

те, який саме тип структур оточує більшість діячів або особливо впливових виводів» [8, с. 62].

Розмірковуючи над соціокультурними витоками гендерної специфіки української спільноти, чимало авторів приходять до висновку, що історичні реалії та особливості традиційності українців значною мірою і дотепер впливають на певну «несучасність», «недоевропейськість» української нації, зокрема і в плані формування гендерної демократії. Так, наприклад, С. Шліпченко пише: «Урбаністична традиція в Україні є перерваною та фрагментованою. Історичні колізії ніяк не сприяли ані «осмисленому поєднанню солідарності, влади і часу» (Андерсен Б. Уявлені спільноти. – К.: Критика, 2001. – С. 56), ані витворенню цієї традиції та відповідному символічному і фізичному структуруванню території. Якщо Пруссію називали країною при армії (там само), то Україну часів Козаччини можна сміливо назвати «територією при війську. Військове поселення – слобода – породжує відчуття тимчасовості, що й сьогодні присутнє в більшості сіл і містечок Лівобережної України. Зміни смислових та структурних акцентів зазнали й центри малих міст – за останнє десятиліття базар перебрав на себе функції центру міста. Зростає й хвиля поляризації – політичної, культурної, майнової, етнічної, яка суттєво реформує урбаністичний простір. Відзначаємо також «фемінність», притаманну українській культурі як культурі «не-Аполонівського» зразка, та специфічний посиленний культ жінки-матері, яка виховує дітей – майбутніх солдатів, жінки як квазіголови родини, чий батько проводить більшість часу у військових кампаніях. Симбіоз образів хтонічної матері та св. Марії проявляється й у фігурі Батьківщини-матері (всім відомий монумент тоталітарної доби), і в її своєрідній контрреференції – жіночій фігурі, що вінчає колону на майдані Незалежності» [7, с. 242–243]. Роль насамперед фізичної берегині нації, що так часто в історичних часах діставалась українській жінці, сформувала і специфічний набір стереотипів, завдяки яким і до сьогодні політична та активна громадська діяльність розглядається більшістю наших співвітчизників як непридатний та децю «звихнений» спосіб жіночої самореалізації.

Звичайно, сьогодні сучасну українську політику важко уявити принаймні без Юлії Тимошенко, яку дехто із серйозних політичних аналітиків відносить до числа «батьків-засновників» (саме до «батьків», що, безумовно, є теж достатньо показовим фактом!) теперішньої української держави, з чим варто згодитись, проте і в даному випадку продовжує діяти відоме гасло: виняток лише підтверджує загальне правило – політика – не жіноча справа! [2].

Бо українське населення – «старє». Особливо за рахунок жіночої частини. Відомо, що переважна частина людей післяпенсійного віку – жінки-вдови. Вони ставляться до жінок в українській політиці, зокрема, до Леді Ю. часто дуже негативно не лише як до персон, але і як до уособлення феномена політика загалом. Це видно навіть із побіжних спілкувань із випадковими співрозмовниками. Це вже проблема для психоаналітика, але відкривається і найпростіше: «Я все життя провела на кухні (мається на увазі реальна вага в соціальному просторі цієї людини), терпіла п'яницю-чоловіка (чи чоловіка-невдачу), пожертвувала своїм «Я» заради інших членів сім'ї, а вона керує чоловіками. Вона успішна, бажана, незалежна, розумна плюс красива (навіть не втішишся тут тим, що є конфлікт між розумом та красою, бо й те, й інше в наявності). Ні, «юльки» не можуть керувати країною!»

Отже, переважна більшість пенсіонерок – електоральна проблема для харизматичних жінок українського політикуму, реального і потенційного. Не кажучи вже про те, що є й просто такий фактор, як сприйняття на рівні симпатій-антипатій. Є певна категорія людей, які обирають за принципом: «Я за Януковича, бо люблю красивих чоловіків» (реально зафіксовані факти, що знайшли відображення у пресі напередодні виборів діючого президента України). Цю ж тенденцію помітила і львівська дослідниця з гендерної проблематики Оксана Кісь, коли її колега-науковець аргументував свою підтримку Блоку Юлії Тимошенко тим, що сама очільниця БЮТу дуже гарна жінка і подобається йому саме як жінка. Таким чином, не погіршили проти істини ті аналітики, які ствер-

джують, що українець таки, в основному, вибирає серцем, а не розумом. Отже, ще довго при таких установках та очікуваннях населення України буде обиратись симбіоз співачок із олігархами.

А між тим в Україні чимало діяльних, розумних, освічених і достойних жінок, здатних до керівної суспільної ролі. Не можна стверджувати, що сьогодні не відбувається певне усвідомлення цієї істини. Так, далеко не феміністка, жінка із великим життєвим та професійним досвідом, доктор філософських наук, професор А. І. Горак у книзі спогадів «Сорок сороков» пише: «Звичайно, домінує стереотип, що викривляє істину: чоловік здатен керувати краще. Я схилиюсь до того, щоб цей стереотип відкинути. Жінки у наш час мудріші, глибші, емоційніші, душевніші, а без цих якостей керувати освіченими людьми неможливо. І потім, їхній духовний потенціал, може недостатньо реалізований в умовах отупляючого побуту, вага якого лягає на жіночі плечі, незрівнянно вищий» [1, с. 66].

Не можна не погодитись із тими дослідниками, які вказують на неприпустимість прямого запозичення, перенесення на національний ґрунт ідей та концепцій, народжених у чужому культурному середовищі. Покруч, що виникає внаслідок інкорпорації чужої традиції та досвіду, неадаптований у відповідності до «національного суб'єктивізму» (І. Дзюба), породжує нежиттєздатне або ж маложиттєздатне утворення, здатне не лише вмерти в чужорідному середовищі, але і зашкодити, заглушити паростки того живого автентичного, які народжуються із потреб часу та умов розвитку певної спільноти. Мова не йде про відкидання всього чужого та винахід лише і завжди власного велосипеда. Навпаки, йдеться про адаптацію чужих ідей та концепцій до реалій національного соціального суб'єкта. Це питання впирається у ще глибінніше: чи може взагалі існувати процес прямої пересадки теорії на чужий ґрунт? Вочевидь варто погодитись із думкою про те, що «кожний народ, навіть кожний дослідник, свідомо/несвідомо коректує/пристосовує чуже надбання до своїх власних потреб. Пристосування починається з вибору певної філософії із безлічі наявних. Далі коректура може йти багатьма шляхами» [5, с. 77–78]. І далі: «Неможливо виховати національний світогляд чи створити національну організацію виключно на запозичених теоріях, які не враховують сотні особливостей рідного народу» [5, с. 78]. При цьому «міркування про неможливість беззастережного використання чужих ідей стосуються не лише суспільних процесів, а й будь-якої галузі науки, мистецтва, життя загалом. Коли не робиться поправка на національний суб'єктивізм, тоді найліпші поради закордонних фахівців не спрацювують на чужому для них ґрунті, як це трапляється в Україні з іноземними радниками» [5, с. 79].

Таким чином, при реалізації принципів сучасної гендерної політики в Україні не лише бажано, але й необхідно мати серйозну аналітичну базу щодо можливості її втілення та перспектив, що у свою чергу вимагає глибоких наукових пошукувань.

Бібліографічні посилання

1. Горак А. Сорок сороков / А. Горак. – К.: Стилос, 2009. – 365 с.
2. Грабовська І. Ladies first: Феномен жіночого політичного лідерства в Україні / І. Грабовська, Л. Кобелянська. – К.: К.І.С., 2007. – 144 с.
3. Клецина И. С. Психология гендерных отношений. Теория и практика / И. С. Клецина. – СПб.: Алетейя, 2004. – 408 с.
4. Крістєва Ю. Час жінок / Ю. Крістєва // Про рівність статей: збірник; пер. с фр. під заг. ред. О. Хоми. – К.: Альтерпрес, 2007. – С. 25–46.
5. Молчанова І. Особисте і загальне при складанні теорій / І. Молчанова // Мандрівець. – 2007. – № 6 (71). – С. 68–81.
6. Політика гендерна / Л. С. Кобелянська, Т. М. Мельник // 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – С. 166.
7. Шліпченко С. Урбаністичні візії / С. Шліпченко // Гендерна перспектива. – К.: Факт, 2004. – С. 242–243.

8. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 416 с.

Надійшла до редколегії 05.01.11

УДК 165.745

Р. І. Данканіч

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СПІВВІДНОШЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЇ В МЕТАФІЗИЧНИХ ПОГЛЯДАХ НІЦШЕ

Проаналізовано співвідношення філософії та християнства в метафізиці Ніцше, як базову основу його світоглядної концепції.

Ключові слова: філософія, релігія.

Проанализировано соотношение философии и христианства в метафизике Ницше, как базовая основа его мировоззренческой концепции.

Ключевые слова: философия, религия.

In the article analysed correlation of philosophy and christianity in a metaphysics of Nietzsche, as base basis of his world view conception.

Keywords: philosophy, religion.

Проблема співвідношення філософії та християнства має велику історію. Починаючи з античності, ми говоримо про поступову зміну світогляду від міфа до Логосу. Поняття «Логос» (з грецької – «слово») в V ст. до н. е. вводить Геракліт Ефеський. Починається ера філософського типу мислення. Однак I ст. н. е. появою християнства ознаменувало новий тип мислення. Невипадково, однією з характерних особливостей філософії епохи середньовіччя є паралельне існування двох типів мислення – античного і християнського. Зокрема початок Євангелія від Івана стає приводом до поєднання античної філософії і християнства: «Спочатку був Логос, Логос був у Бога і, Логос був Бог... І Слово сталося плоттю, і перебувало між нами, повне благодаті та правди, і ми бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця» [1, с.1180]. Відомий богослов Е. Жільсон стверджував, що... «тот факт, что христианская религия со времен четвертого Евангелия усвоила столь важное философское понятие, сам по себе не является решающим событием. Но тем самым – и это гораздо важнее – само христианское Откровение не только сделало правомерным предшествующий характер всех теологических и философских умозрений, но навязало именно такое их усвоение. Вот почему теологические и философские спекуляции неизбежно свелись к этой проблеме. Утверждают, что под именем Логоса Христос – Бог, что все было создано Им и в Нем, что Он есть жизнь и свет человеков, – это помимо теологии Слова значило с самого начала обратиться к метафизике божественных идей и ноззе озарения» [2, с.10]. З цього моменту можна говорити про народження християнської філософії. Кінцем християнської філософії прийнято вважати, філософію Фоми Аквінського, який теологічну проблематику намагався виразити через філософське знання, доказуючи, що Святе Письмо – це найдосконаліша філософська система, яка тільки можлива. Однак такий спосіб філософствування неодмінно призвів до розмежування знання і віри. З цього моменту розпочинається історія очищення філософії від релігії і релігії від філософії, філософські концепції Нового часу тому великий приклад.

Фр. Ніцше – це той мислитель, який знову поєднує філософію і релігію. Причому особливістю співвідношення філософії та релігії в творчості Ніцше є